

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора педагогічних наук, професора

Ляхової Інни Миколаївни

на дисертацію Кантаржи Віталія Константиновича

на тему «Корекція предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями моторної сфери засобами фізичного виховання», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю: 016 Спеціальна освіта.

Актуальність теми дослідження. Реформування освітнього простору в Україні, його орієнтація на кращі світові та європейські здобутки потребує значних змін у системі дошкільної освіти України. Корекція рухових порушень дітей дошкільного віку, які мають вади психофізичного розвитку, на сьогодні є пріоритетним напрямом корекційної педагогіки дошкільця тому, що саме ефективність і своєчасність рухової зрілості забезпечить подальший повноцінний психофізичний розвиток дитини та формування її як особистості. Особливої уваги потребує корекція предметно-практичної діяльності дітей із парезами верхніх кінцівок засобами фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю, що сприяє формуванню їхньої предметно-практичної компетенції та в подальшому призведе до їх успішної соціалізації. Нерозробленість цілої низки аспектів у галузі спеціальної освіти, що пов'язані з цим процесом, соціальна значущість їх вирішення, а також потреба у відновленні залишкового здоров'я зазначеної вище категорії дітей, ставить дисертаційну роботу В. К. Кантаржи, що присвячена проблемі корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок засобами фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю, в ряд актуальних проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану

науково-дослідної роботи кафедри психокорекційної педагогіки та реабілітології за напрямом: «Навчання, виховання, соціальна і трудова адаптація дітей з порушеннями розумового і фізичного розвитку». Тема дисертаційного дослідження В. К. Кантаржи «Корекція предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями моторної сфери засобами фізичного виховання» затверджена Вченою радою Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 4 від 28 жовтня 2021 р.).

Рівень наукової новизни одержаних результатів дисертаційного дослідження. У дисертації відбито всі 3 ступені наукової новизни дослідження, а саме: *вперше* обґрунтовано науково-педагогічні основи та комплексну методику корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок засобами адаптивного фізичного виховання у поєднанні з можливостями трудового виховання; висвітлено специфіку трудової діяльності старших дошкільників з порушеннями кистьових функцій засобами ручної та інструментальної рухової корекції у поєднанні з адаптивним фізичним виховання; створено робочу модель корекції предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку із порушеннями кистьових функцій засобами фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю; Крім того, дисертантом *систематизовано* загальновідомі і сформульовано авторські методи трудового виховання зазначеного контингенту дітей в контексті корекції їх предметно-практичної діяльності розроблено інноваційну методику діагностування стану кистьових функцій у старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок на основі використання загальновідомих нейрофізіологічних проб і авторських ігрових тестів М. М. Єфименка; виявлено і проаналізовано особливості кистьових функцій у зазначеній категорії дошкільників у порівнянні зі здоровими однолітками; розроблено й апробовано методику корекції кистьових функцій у дітей зазначеного контингенту на основі диференціації виявлених порушень

в діяльності верхніх кінцівок, значних можливостей адаптивного фізичного виховання у поєднанні з мануально-інструментальною трудовою діяльністю;

- *набули подальшого розвитку* комплекс загальновідомих принципів, методів, прийомів, форм та педагогічних умов для корекції кистьових функцій у дошкільників з порушеннями моторної сфери засобами адаптивного фізичного виховання і трудової діяльності.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в тому, що розроблена і втілюється в сектор дошкільної освіти авторська методика розвитку і корекції кистьових функцій у старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок, яка може використовуватись в закладах дошкільної освіти різних типів: спеціальних, комбінованих, з інклюзивною формою навчання, що вагомо збільшує ефективність психофізичного розвитку дітей і сприяє поліпшенню їхньої подальшої соціалізації. Розроблена методика педагогічного діагностування стану кистьових функцій у дітей дошкільного віку з парезами верхніх кінцівок дає змогу проводити більш об'єктивні дослідження стану їхньої предметно-практичної діяльності. Запропоновано відібрані та перевірені практикою комплекси коригуючих фізичних вправ, а також спеціальних трудових дій на стенді «Мураха» та верстаті «Майстер-ломаєстер» з покращення ручних маніпулятивних дій.

Методичні результати виконаного дослідження можна використовувати на педагогічних нарадах в різних закладах дошкільної освіти, на нарадах співробітників у лікарнях, санаторіях, реабілітаційних центрах, на батьківських зборах та консультаціях, присвячених підвищенню ефективності загального психофізичного розвитку та предметно-практичної діяльності дослідженої групи дітей. Теоретичні і практичні напрацювання дослідження можна застосовувати в навчальному процесі відповідних середніх спеціальних та вищих педагогічних закладів в межах орієнтовних курсів «Теорія та методика адаптивного фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату», при розробці навчальних курсів «Інноваційні підходи у фізичному вихованні та оздоровленні дітей з особливими освітніми

потребами», «Профілактика і корекція рухових порушень у дошкільників», «Інклюзивне фізичне виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я», «Предметно-практична діяльність дошкільників з особливими освітніми потребами» тощо – для обласних академій та інститутів післядипломної освіти педагогів.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Детальний аналіз змісту дисертаційної роботи, а також публікацій В. К. Кантаржи, дозволяє констатувати високий ступінь обґрунтованості представленого ним теоретичного й емпіричного матеріалу дисертації, сформульованих наукових положень і висновків, підґрунтям для яких стали: сучасні теоретичні й експериментальні педагогічні дослідження в галузі спеціальної освіти, а також його власний досвід роботи інструктором лікувальної фізичної культури у Спеціальному навчального закладу № 248 комбінованого типу, м. Одеса.

Для досягнення мети дослідження автором дисертаційної роботи було використано комплекс наукових методів дослідження: *теоретичні методи*: історичний метод аналізу та систематизації інформації щодо вітчизняного та зарубіжного досвіду з проблем предметно-практичної діяльності в контексті фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату – використовувався для дослідження ступеня наукових розробок та визначення можливості практичного використання різних моделей гармонійного поєднання можливостей фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату з їхньою предметно-практичною діяльністю на прикладі трудового виховання; моделювання структури, компонентів і функцій методики адаптивного фізичного виховання дітей з порушеннями опорно-рухового апарату в поєднанні з трудовим вихованням в контексті корекції предметно-практичної діяльності – для створення структурної моделі цієї системи та її подальшої експериментальної перевірки; *емпіричні*: обстеження довільної та організованої рухово-ігрової діяльності дітей (приховані та відкриті педагогічні спостереження, порівняння); тестування їхнього

фізичного розвитку та рухової підготовленості за допомогою авторських тестів М. М. Єфименка, М. Д. Моги, В. В. Бєсєди та ін. (спостереження, порівняння, вимірювання); констатувальний педагогічний експеримент – для виявлення особливостей предметно-практичної діяльності дошкільників старшого віку з порушеннями моторної сфери (кистьових функцій) та ефективності методичних прийомів її корекції засобами фізичного виховання; формувальний педагогічний експеримент – для перевірки і доведення ефективності комплексної методики корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників з порушеннями моторної сфери (кистьових функцій) засобами адаптивного фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю; *статистичні*: загальноприйняті математичні методи обробки отриманих даних (середньоарифметична величина, середньоквадратичне відхилення, коефіцієнт варіації, коефіцієнт достовірності, розбіжності за критерієм Ст'юдента, темп приросту показників) – для обробки кількісних результатів констатувального та формувального експериментів і об'єктивного обґрунтування їх достовірності.

Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечено теоретичним обґрунтуванням вихідних положень, застосуванням комплексу сучасних наукових методів дослідження; об'єктивністю критеріїв оцінки кількісних і якісних показників експериментальних даних, обговоренням результатів дослідження на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і форумах.

Результати дисертаційного дослідження. У першому розділі – «Сучасний стан проблеми предметно-практичної діяльності осіб з порушеннями опорно-рухового апарату» представлено результати теоретичного аналізу проблеми дослідження, обґрунтовано трудотерапію як метод реабілітації осіб з порушеннями функцій опорно-рухового апарату, що має свою тривалу історію і накопичений теоретико-методологічний базис.

У другому розділі – «Синергізм фізкультури та трудотерапії в предметно-практичній діяльності дітей дошкільного віку» – викладено

результати аналізу літературних джерел з проблематики предметно-практичної діяльності людини (дитини), який дозволив автору роботи систематизувати та класифікувати арсенал кистьових функцій.

У третьому розділі – *«Комплексна методика корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників засобами фізичного виховання і трудової терапії»* представлена інноваційна методика діагностування стану кистьових функцій у старших дошкільників з парезами в верхніх кінцівок, яка дозволила виявити особливості кистьових функцій у зазначеній категорії дошкільників у порівнянні з їхніми здоровими однолітками; висвітлена методика корекції предметно-практичної діяльності у таких дітей на основі диференціації виявлених порушень функцій рук, застосування коригувальних фізичних вправ і трудової діяльності на фоні театралізації рухово-ігрової діяльності.

Констатувальний етап педагогічного експерименту, проведений В.К. Контаржи, дозволив йому визначити вихідні результати дослідження та з'ясувати особливості предметно-практичної діяльності старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок. *Результати контрольного етапу педагогічного експерименту* засвідчують переконливу перевагу запропонованої авторської методики комбінованого використання засобів адаптивного фізичного виховання та трудової діяльності у формуванні та корекції основних кистьових функцій у старших дошкільників з парезами верхніх кінцівок. Істотна різниця в результатах тестування між КГ і ЕГ на користь ЕГ ($P < 0,05$) була констатована в контрольних тестах на визначення стану силової функції: поштовхової функції (тест «Поштовх»), крокової функції (тест «Візок»), функції вису (тест «Висить груша»); стану координаційної функції: дворучної координаційної функції (тест «Вузлики»), маніпулятивної функції (тести «Пірамідка», «Великі гудзики»); інструментальної функції (тести «Викрутка», «Молоток»); а також функції кисті, що пов'язані зі швидкістю рухів; за клавішною функцією (тест «Курча»), намотуючою функцією (тести: «Веретено», «Лебідка», «Болтик + гаєчка»,

«Спіннер»). Отримані дисертантом результати дослідження на контрольному етапі педагогічного експерименту в ЕГ дозволяють стверджувати про ефективність запропонованої В.К. Кантаржи методики корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників засобами фізичного виховання і трудотерапії, яка може бути рекомендована для впровадження в різні заклади дошкільної освіти, у лікарні, санаторії, реабілітаційні центри та ін., в яких навчаються, виховуються або проходять лікування діти цього вікового етапу розвитку, які мають парези верхніх кінцівок.

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (246 найменувань, у т. ч. 27 – іноземними мовами) і додатків. Повний обсяг дисертації становить 247 сторінок, із них основного тексту – 212 сторінок. Текст роботи містить 3 таблиці, 7 рисунків, 19 світлин. Варто зазначити, що переважна більшість унаочнення, яке представлено в дисертації є квінтесенцією авторської розробки, що підвищує цінність даного дослідження і свідчить про високий рівень самостійності та творчості дисертанта.

Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях, що відповідають темі публікацій. Зміст дисертації В. К. Кантаржи відповідає її темі, засвідчує досягнення поставленої дисертантом мети та розв'язання завдань, що послідовно і логічно висвітлено в дисертації.

Основний зміст і результати дослідження висвітлено в 10 наукових публікаціях автора, серед яких 1 монографія, 3 статті у наукових фахових виданнях, 2 статті у іноземних наукових виданнях, 4 матеріали наукових конференцій.

Стиль та мова викладених результатів дослідження. Дисертаційна робота характеризується науковим стилем викладення. Текст дисертації видається логічним та добре структурованим, про що свідчать узагальнення основних теоретичних положень і результатів експериментальних досліджень, а також зміст дисертації та матеріали, що представлені в таблицях, рисунках і світлинах.

Дотримання академічної доброчесності, відповідність анотації основним положенням дисертації. Анотація до поданої дисертації являє собою коротко і чітко викладену характеристику роботи, відображає науковий апарат дослідження та висвітлює її основні змістові характеристики. Зміст анотації не містить інформації, яка була б відсутня у тексті дисертаційної роботи. Посилання на наукові літературні джерела та нормативно-правові акти оформлені автором роботи належним чином.

Об'єктивне оцінювання тексту дисертаційної роботи і його результатів дає підстави стверджувати, що В.К. Кантаржи було дотримано вимоги академічної доброчесності в повному обсязі.

Виходячи із вище означеного можна стверджувати, що дана дисертація представляє собою самостійну, наукову й авторську роботу, що не порушує норми законодавства про захист авторського права. Фактів порушення дисертанткою академічної доброчесності не виявлено; є коректні посилання на всі використані в роботі джерела інформації.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Загалом позитивно оцінюючи дисертацію В. К. Кантаржи, необхідно висловити деякі зауваження і побажання, що виникли в процесі опанування роботи та вимагають окремих пояснень дисертанта.

1. При визначенні емпіричних методів дослідження на с. 21 автором роботи вказується на тестування фізичного розвитку та ін. за допомогою авторських методик М. М. Єфименка, М. Д. Моги, В. В. Беседи та ін. (спостереження, порівняння, вимірювання) і на с. 107 зазначено, що «виходячи з діагнозу дитини, *особливостей її фізичного розвитку* і рухової підготовленості підбираються індивідуалізовані варіанти рухово-трудової діяльності на зазначених конструкціях (стенд «Мураха» і верстат «Майстер-ломайстер»)). Втім, дисертантом не визначалися показники фізичного розвитку дітей дошкільного віку з порушеннями кистьових функцій, що потребує пояснення.
2. Здійснюючи огляд літературних джерел з питання синдрому рухових

порушень за їх розповсюдженістю, дисертант справедливо виділяє монопарез верхній (правобічний або лівобічний), монопарез нижній (правобічний або лівобічний), геміпарез (правобічний або лівобічний), парепарез (верхній або нижній), трипарез, тетрапарез і змішані варіанти парезів. Однак, надаючи уточнення трипарезу, відмічає тільки переважно правобічний або лівобічний парези, коли у цьому випадку порушується робота 3-х кінцівок, а саме, 2-х рук і однієї ноги або, навпаки, 2-х ніг і однієї руки. Крім того, тетрапарез автором характеризується як переважне ураження верхніх або нижніх кінцівок, втім, в цьому випадку вражаються всі кінцівки (розповсюдженість рухових порушень – і на верхні, і на нижні кінцівки).

3. В дисертаційній роботі не вказано, за рахунок яких годин Програми занять фізичною культурою для дітей дошкільного віку, які мають порушення кистьових функцій, уводилися години, що передбачали корекцію предметно-практичної діяльності порушеної ділянки тіла даного контингенту осіб, яка відбувалася завдяки використанню засобів адаптивного фізичного виховання у поєднанні з трудовою діяльністю. Крім того, в дисертації не зазначено співвідношення часу, що виділялося на кожному фізкультурному занятті на застосування: 1) засобів адаптивного фізичного виховання за матеріалом Програми, 2) засобів адаптивного фізичного виховання, що були спрямовані на корекцію порушень кистьових функцій зазначеного контингенту дітей дошкільного віку та 3) засобів ігрової трудотерапії відповідно до структури самого заняття (у відсотках або хвилинах), що вимагає уточнення.
4. Унаочнюючи кількісні результати досліджень констатувального і контрольного етапів педагогічного експерименту в таблицях (табл. 3.1 – 3.3), автору роботи бажано б було представити в цифрах вихідні та кінцеві результати тестування силових кистьових, координаційних і швидкісних функцій дітей дошкільного віку з порушенням кистьової функції в експериментальній і контрольній групах, а не тільки цифри їх приросту та

рівень значущості отриманих даних за методом Стьюдента, що дозволило б наочно побачити динаміку середніх показників (від вихідних до кінцевих) за час проведення формувального етапу педагогічного експерименту.

5. Виходячи із заявленого автором синергетичного підходу, в основу якого була покладена авторська методика корекції предметно-практичної діяльності старших дошкільників засобами фізичного виховання і трудотерапії, потребує роз'яснення, які саме методи та методичні прийоми корекційно-розвивального навчання адаптивного фізичного виховання, а не тільки трудотерапії, було ним використано в експериментальній групі дітей на формувальному етапі педагогічного експерименту?
6. Дисертаційна робота не позбавлена технічних помилок і стилістичних огріхів.

Однак, висловлені зауваження є дискусійними і загалом не впливають на позитивну оцінку виконаного дисертаційного дослідження і ні в якому разі не знижують її актуальності, новизни та практичного значення.

Висновок та рекомендація щодо присудження ступеня доктора філософії з відповідної галузі. На основі вищезазначеного можна стверджувати, що дисертаційна робота Кантаржи Віталія Констянтинівича на тему «Корекція предметно-практичної діяльності дітей старшого дошкільного віку з порушеннями моторної сфери засобами фізичного виховання» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю: 016 Спеціальна освіта є самостійним, завершеним науковим дослідженням, що містить наукові результати з актуальної проблеми, які мають наукову новизну, теоретичне і практичне значення, не порушують академічної доброчесності та в повній мірі висвітлені у публікаціях дисертанта. Обсяг, якість та оформлення дисертації відповідають вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження наукового ступеня доктора філософії (зі змінами, внесеними відповідно до Постанови Кабінету

Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 341), а її автор Кантаржи Віталій
Константинович заслужує на присудження йому наукового ступеня
доктора філософії зі спеціальності: 016 Спеціальна освіта.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри фізичного виховання і
педагогіки спорту Київського університету
імені Бориса Грінченка

І. М. Ляхова

